

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра
з теми «ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ
ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ ДІЄСЛОВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»

Виконала: здобувачка 2 курсу, РО1-М19згрупи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Жураховська Алла Валеріївна
Керівник: Гудима Н.В., кандидат філологічних
наук, доцент, завідувач кафедри
теорії та методик початкової освіти
Рецензент: Дутко О.М., кандидат педагогічних
наук, старший викладач кафедри
педагогіки та управління навчальним закладом

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	10
1.1. Сутність інтерактивного навчання в педагогічній науці та практиці....	10
1.2. Сучасні інтерактивні технології навчання на уроках української мови в початкових класах	15
Розділ 2. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ ДІЄСЛОВА	26
2.1. Лінгводидактичні та методичні особливості вивчення дієслова в початкових класах.....	26
2.2. Система інтерактивних вправ та завдань у процесі вивчення граматичних категорій дієслова в початкових класах.....	29
2.3. Організація, зміст і перевірка ефективності експериментального дослідження.....	50
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	65

ВСТУП

Прискорення темпу життя, великий потік знань, що впливає на сучасну людину, потребує від неї вміння швидко знаходити необхідне рішення, використовуючи для цього пошукові методи, користуючись великою кількістю різноманітних джерел інформації. У зв'язку з цим, серед традиційних форм та методик навчання в педагогічній практиці все частіше використовуються інтерактивні методи. Сучасний період розвитку суспільства, оновлення всіх сфер соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам.

Українська мова служить засобом пізнання, є хранителем національної культури, є засобом спілкування і виразу відношення до світу, виступає як інструмент розвитку і виховання. Тому під час її вивчення дуже важливо досягти високого рівня комунікативної компетенції у школярів.

Згідно з особистісно-діяльнісним підходом до організації навчального процесу в центрі його знаходиться той, хто вчиться. Формування особистості і її становлення відбувається в процесі навчання, коли дотримуються певних умов: створення позитивного настрою для навчання; відчуття рівного серед рівних; забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей.

Використання технології інтерактивного навчання значною мірою підвищує ефективність навчального процесу, сприяє високому інтелектуальному розвитку учнів, забезпечує оволодіння навичками саморозвитку особистості, можливістю думати, творити.

Як свідчать наукові дослідження, інтерактивними прийнято називати засоби, що забезпечують безперервну діалогову взаємодію суб'єктів освітнього процесу. «Інтерактивне навчання (від англ. inter – взаємний, act – діяти), за визначенням О. Пироженко, це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність».

Сьогодні є значна кількість праць засновника «інтерактивної течії» в педагогіці О. Пометун, посібників, створених у співпраці з Л. Пироженко.

Заслуговують на увагу наукові праці, присвячені дослідженню проблеми інтерактивного навчання. Окремі дослідники розглядають можливості інтерактивного навчання для розвитку здібностей та особистісних якостей тих, хто навчається, їх пізнавальних інтересів (С. Бізяєва, О. Сорочинська), екзистенціальних цінностей (А. Алімпієва, Н. Бондаренко), комунікативної компетенції та спілкування (М. Винокурова, Л. Гейхман, І. Сімаєва), творчих здібностей (Р. Рафікова), англомовної лексичної компетенції (Ю. Семенчук).

Значну роль у розробці питань організації й проведення інтерактивного навчання в початкових класах відіграють праці знаних дидактів в українській науці і за рубежом. Це В. Бондарь і О. Савченко, П. Кирилов, Н. Коломієць, О. Комар, Г. Кривчикова, Н. Павленко, А. Рижков, Н. Шолохова, О. Шувалова та ін.

У той час деякі аспекти використання інтерактивних технологій навчання в початкових класах потребують подальших досліджень. Це стосується психологічних передумов використання інтерактивних технологій навчання в процесі вивчення української мови молодшими школярами, умов вибору та функціонування інтерактивних технологій навчання, організації процесу навчання української мови з їх використанням. Значний навчальний потенціал і недостатня розробка вказаних аспектів використання інтерактивних технологій навчання в процесі вивчення української мови учнями молодшого шкільного віку, відсутність цілісної концепції формування навичок і вмінь українського мовлення в початкових класах із використанням новітніх технологій навчання зумовили **актуальність** теми нашого дослідження

Мета роботи – проаналізувати методологічні й теоретичні засади інтерактивних технологій навчання, змоделювати й дослідити організацію спілкування українською мовою молодших школярів на уроках української

мови за допомогою інтерактивних вправ і завдань та експериментально перевірити запропоновану методику.

Робоча гіпотеза дослідження: якщо ефективно використовувати інтерактивні технології на уроках української мови в початкових класах, то це сприятиме підвищенню мотивації вивчення української мови, вдосконаленню комунікативних умінь і навичок та формуванню їхньої пізнавальної активності.

Відповідно до мети, визначено такі **завдання дослідження:**

1) здійснити теоретичний аналіз наукових джерел (психологічних, педагогічних, лінгвістичних, дидактичних) із досліджуваної проблеми;

2) розкрити умови, вимоги та рекомендації щодо реалізації інтерактивного уроку української мови в початкових класах;

3) розробити систему вправ і завдань, спрямованих на формування в учнів 1-4 класів умінь і навичок доцільного використання інтерактивних технологій при вивченні української мови;

4) на основі експериментального дослідження виявити та дослідити місце, роль, а також особливості інтерактивних вправ та завдань на уроках української мови в початкових класах.

Об'єктом дослідження є освітній процес у закладі загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – інтерактивні вправи та завдання кооперативного, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання та опрацювання дискусійних питань на уроках української мови в початкових класах.

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилось на базі Буднянського НВК Шаргородського р-ну, Вінницької обл. (основна й контрольна групи). У ньому брали участь учні 3-х класів (основна група – 15 та контрольна – 16).

Основними методами дослідження стали: теоретичний аналіз наукових джерел (психологічних, педагогічних, дидактичних) із

досліджуваної проблеми; аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація емпіричних і теоретичних даних; метод спостереження, вивчення та узагальнення передового досвіду вчителів-практиків; бесіди з учнями (для виявлення зацікавленості у виконанні завдань інтерактивного спрямування). Основним був педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний). Під час експериментальної роботи використовувались методи статистичної обробки даних спостереження та експерименту.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше комплексно проаналізовано інтерактивні вправи та завдання різного характеру в теоретичному й методологічному аспектах, що дало змогу виявити найдоцільніші з них і розробити комплекс вправ з української мови інтерактивного спрямування для вивчення дієслова в початкових класах.

Теоретичне значення. Результати роботи допоможуть у розробці питань теорії сучасних освітніх педагогічних технологій, зокрема інтерактивних у початковій школі в методиці викладання української мови.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для дидактичних можливостей інтерактивних вправ у навчанні української мови, у методиці викладання української мови в початкових класах (зокрема, при складанні планів-конспектів уроків і розробки позакласних заходів), вишівських курсах зазначеної проблематики, для написання студентських курсових, бакалаврських, дипломних і магістерських робіт.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено на 2-х міжнародних, 8-ми всеукраїнських і 1-й регіональній конференціях:

- міжнародній науково-практичній інтернет-конференції “Неперервна педагогічна освіта: стан, проблеми, перспективи“ із доповіддю “Інтерактивні методи навчання у Новій українській школі: реалії та перспективи” (24 квітня 2020 року, м. Умань);

- VI міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти” із доповіддю

“Наступність у формуванні граматичних навичок дошкільників і молодших школярів засобами інтерактивних технологій навчання” (16-17 квітня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

- II всеукраїнській науково-практичній конференції “Технології виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти” із доповіддю “Наступність у вивченні елементів морфології на заняттях із розвитку мовлення і уроках навчання грамоти” (29 вересня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

- всеукраїнській онлайн-конференції “Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи” із доповіддю “Формування граматичних понять у молодших школярів у Новій українській школі” (15-16 жовтня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

- IV всеукраїнській науково-практичній конференції “Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії” із доповіддю “Здатність учителя початкової школи до розвитку граматичних умінь молодших школярів засобами інтерактивних технологій навчання” (28-29 жовтня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

- всеукраїнській інтернет-конференції „Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи“ із доповіддю “Формування граматичних умінь молодших школярів засобом інтерактивних технологій під час вивчення частин мови” (24-25 жовтня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

- науково-практичній інтернет-конференції молодих науковців та студентів „Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи“ із доповіддю “Теоретичні засади процесу формування граматичних умінь молодших школярів засобом інтерактивних технологій на основі аналізу наукової літератури” (2019 рік, м. Івано-Франківськ, м. Бердянськ, м. Вінниця, м. Кам'янець-Подільський, м. Київ, м. Кропивницький, м. Мукачево, м. Полтава, м. Умань, м. Херсон);

- IV всеукраїнській науково-практичній конференції “Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні

технології навчання” із доповіддю “Формування граматичних умінь молодших школярів засобами інтерактивних технологій” (18-19 березня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

- всеукраїнській науково-практичній конференції “Інновації в освітньому процесі: методологія, тенденції, технології” із доповіддю “Інтерактивне навчання у Новій українській школі: переваги та недоліки” (22 травня 2020 року, м. Ізмаїл);

- III всеукраїнській науково-практичній конференції “Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості” із доповіддю “Особливості вивчення дієслова в початковій школі: теоретичний аспект” (15-16 лютого 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

- студентській науково-практичній інтернет-конференції „Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи“ із доповіддю “Особливості формування граматичних умінь молодших школярів” (22-23 жовтня 2020 року, м. Івано-Франківськ, м. Бердянськ, м. Вінниця, м. Кам'янець-Подільський, м. Київ, м. Кропивницький, м. Мукачево, м. Полтава, м. Умань, м. Херсон);

- науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2019-2020 навчальному році із доповіддю “Інтерактивні технології як засіб вивчення граматичних категорій дієслова в початковій школі” (23-24 вересня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський).

Опубліковано статтю “Інтерактивні технології як засіб вивчення граматичних категорій дієслова в початковій школі” у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Випуск 16, 2020 рік).

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти (2019-2020 н.р. та 2020-2021 н.р.) Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Обсяг і структура дослідження: робота складається зі вступу, основної частини, що має два розділи, висновків, списку використаних джерел (56 позицій) та додатків. Повний обсяг роботи становить 72 с., основна частина – 64 с.

Зміст роботи. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету, гіпотезу та завдання, об'єкт і предмет наукових спостережень, методи вивчення матеріалу, новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Теоретичні основи дослідження інтерактивних технологій навчання в початкових класах» висвітлюються загальні питання інтерактивного навчання, а також охарактеризовано психолого-педагогічні та методичні аспекти.

Другий розділ «Інтерактивні технології навчання на уроках української мови в початкових класах у процесі вивчення граматичних категорій» охоплює 4 підрозділи. Завдання цього розділу – дослідити використання інтерактивних вправ на уроках української мови в початкових класах, пояснити та обґрунтувати результати експериментального дослідження, подати методичні рекомендації виявлення можливостей учнів початкових класів під час упровадження інтерактивних вправ і завдань на уроках української мови.

У висновках підбито підсумки здійсненого теоретичного й емпіричного дослідження.

ВИСНОВКИ

Аналіз досліджень проблеми професійної підготовки вчителя початкової школи до реалізації інтерактивного підходу дозволив розкрити зміст і генезис цього поняття відповідно до розвитку потреб держави, суспільства, особистості та виявити особливості його підготовки. У світовій та українській педагогічній підготовці сучасного педагога чітко простежується орієнтація на формування комунікативної особистості, здатної до взаємодії в європейському та світовому просторі.

З'ясовано, що інтерактивний підхід до навчання учнів початкової школи визначається пріоритетним напрямом і сучасні дослідження цієї проблематики визначаються актуальними. Результатом його реалізації є впровадження інтерактивного орієнтованого навчання, мета якого – формування комунікативної компетенції молодшого школяра і використання її в повсякденному житті. Для того, щоб застосувати інтерактивний підхід до навчання української мови в початковій школі потрібно знати вікові особливості й психологічні настрої молодших школярів. Основне завдання педагога-мовника сьогодні – навчити дітей вести ефективну комунікацію. Діти в процесі мовлення можуть робити помилки, проте комунікація має відбуватися в будь-якому випадку.

Доведено, що вчитель початкових класів повинен знати умови, вимоги та рекомендації щодо організації інтерактивного навчання учнів для того, щоб досягнути поставленої перед учнями мети спілкування.

Інтерактивна взаємодія включає як домінування одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення. Процес навчання – не автоматичне вкладання навчального матеріалу в голову учня. Він потребує напруженої розумової роботи дитини і її власної активної участі в цьому процесі. Пояснення і демонстрація, самі по собі ніколи не

дадуть справжніх стійких результатів. Цього можна досягти тільки за допомогою активного (інтерактивного) навчання. У численних ситуаціях мовленнєвого спілкування виявляється все багатство зовнішнього світу. Користуючись мовою як засобом пізнання комунікації, дитина слухає, говорить, читає, пише. А для того, щоб зацікавити учнів до активного навчання читати, говорити, слухати, й писати українською мовою, підвищити їхній рівень знань, учителі застосовують інтерактивні завдання, як один із найефективніших методів у досягненні навчальної мети.

Досліджено, будь-яка інтерактивна технологія повинна відповідати основним критеріям технологічності: системності (наявності логіки процесу, взаємозв'язку частин, цілісність), керованості (планування процесу навчання), ефективності (технологія повинна вибиратися відповідно до результатів і оптимальних затрат, гарантувати досягнення певного стандарту навчання), відповідальності (можливості застосування в інших однотипних навчальних закладах іншими суб'єктами).

Школи нового типу є осередком для розвитку творчих можливостей учнів, задоволення їх особистих та суспільних інтересів. Утілення цієї мети можливе, якщо оволодіти методикою, що стимулює конструктивно критичне мислення активними методами та технологіями навчання. Інтерактивні методи захоплюють учнів, пробуджують у них інтерес та мотивацію, навчають самостійного мислення та дій. Ефективність і сила впливу на емоції і свідомість учнів залежить від умінь, стилю роботи конкретного вчителя.

Виокремлено у роботі ефективність використання інтерактивних вправ на уроці, що допомагає кожному вчителю усвідомити, для чого потрібно використовувати такі технології на уроці української мови і тим самим сформувати свідому активність у навчанні кожної дитини; усвідомити можливість проблеми підтримки мовної різноманітності у класі, школі, регіоні.

Інтерактивний підхід як засіб реалізації мовної освіти робить пріоритетним навчання чотирьох базових навичок мовлення. Для того, щоб

розвивати ці навички проведено дослідження, у якому обґрунтовано можливість навчання української мови учнів початкових класів за допомогою інтерактивних вправ та завдань.

Аналіз констатувального зрізу дав змогу зробити висновок про недостатній рівень комунікативних умінь учнів початкових класів, що не сприяє розвитку мовленнєвих навичок школярів. Молодші школярі не одержують належних знань для розвитку вільного спілкування, що обмежує їх словниковий запас.

Для перевірки ефективності запропонованої системи роботи над збагаченням знань дітей з української мови у процесі інтерактивної роботи застосовувався метод контрольних робіт. Регулярно проводилися різні види перевірки знань: усне опитування, самостійні й індивідуальні роботи. Це дозволило визначити рівень сформованості в учнів умінь і навичок спілкування українською мовою, перевірити ефективність методики збагачення мовлення учнів інтерактивними вправами, проаналізувати мовлення учнів, зіставити результати роботи в експериментальному класі.

Зрізові роботи посідали важливе місце в системі контролю за експериментальним навчанням. Зіставлення одержаних результатів у контрольній та експериментальній групі засвідчило значне підвищення якості умінь учнів іншомовного спілкування в експериментальній підгрупі.

Дослідження підтверджує, що використання інтерактивних технологій формує комунікативну компетенцію молодших школярів, покращує їх знання з української мови.

Запропонована система інтерактивних вправ і завдань складає основу дидактичної мети експериментального навчання, результатом якого є стійкий інтерес учнів до вдосконалення культури спілкування, розвиток комунікативного мовлення, підвищення якості знань молодших школярів та активної діяльності всіх учнів на уроці.

Експериментальні дані підтверджують, що в методиці навчання української мови мало уваги приділяється застосуванню інтерактивних вправ

на уроці з метою вивчення дієслова, що не сприяє належному засвоєнню знань, розвитку комунікативних умінь учнів тощо. Констатувальний зріз допоміг з'ясувати можливості й труднощі, що виникають перед учнями при виконанні завдань інтерактивного характеру як засобу реалізації мовленнєвої компетентності, дозволити розробити зміст і послідовність роботи з інтерактивною вправою як засобом навчання та формування знань учнів з української мови.

Отже, проблема ефективності використання інтерактивних технологій на уроках української мови в початкових класах є актуальною. Однак, не всі аспекти та методичні розробки з цієї проблематики достатньо висвітлені у сучасних зарубіжних та українських дослідженнях, що й визначає предмет нашої подальшої роботи. Запропонована система вправ і завдань інтерактивного характеру відкрита для вивчення інтерактивних технологій для всіх предметів початкового курсу, що дасть змогу глибше й детальніше охарактеризувати та змодельовати сучасну методику початкового навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активні та інтерактивні методи навчання / Укладач Кравчина О.С. Київ : ЦППО АПН України, 2003. 32 с.
2. Андрієвський Б. Педагогічні аспекти сучасної початкової школи. *Початкова школа*. 2017. №4. С. 3-4.
3. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі : монографія. Запоріжжя : Просвіта, 2000. 160 с.
4. Баханов К.О. Що ж таке технологія навчання? *Шлях освіти*. 1999. №3. 24 с.
5. Біда О.А. Структура і методика інтерактивного уроку. *Початкова школа*. 2007. №7.
6. Васильєва Н.М. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках предметів гуманітарного циклу. *Управління школою*. 2005. №34. С. 22-24.
7. Вашуленко М.С., Васильківська Н.А., Дубовик С.Г. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020.
8. Вашуленко М.С., Мельничайко О.І., Васильківська Н.А. Українська мова: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Київ : Видавничий дім «Освіта», 2013.
9. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі : методичний посібник. Київ : Освіта, 2006. 268 с.
10. Ващук О.В. Використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі учнів 5-7 класів. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт. Ун-т. Рівне, 2003. Вип. 25. С. 98-103.*
11. Вольфовська Т.О. Визначення рівня сформованості інтерактивних умінь особистості на етапах соціалізації. *Педагогіка і психологія*. 2003. № 3/4. С. 141-148.

12. Вулканова В.В. Сучасні технології навчання. *Директор школи*. 2007. №37. С. 5-9.
13. Гейко І.Л. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи. *Тема*. 2004. № 3/4. С. 229-232.
14. Гін А.А. Безкровна атака: Технологія проведення навчального мозкового штурму : [Цікава і проста форма навчальної діяльності]. *Завуч*. 2000. №8. С. 7-8.
15. Годкевич Л. Інтерактивні технології. *Завуч*. 2004. №6. С. 9-12.
16. Гудима Н.В. Інноваційні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі: навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Друк-сервіс, 2018. 168 с.
17. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. №4. С. 40-42.
18. Дуткевич Т.В. Психологічні основи використання інтерактивних методів навчання в процесі підготовки спеціалістів з вищою освітою. *Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2003. С. 26-33.
19. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
20. Єльнікова О.В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій. *Імідж сучасного педагога*. 2001. №3-4 (14-15). С. 71-74.
21. Єльнікова О.В. Інтерактивне навчання – засіб модернізації освіти у сучасній школі. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : Зб. наук. праць / Редкол.: Т.І. Сущенко (відп. ред.) та ін. Київ-Запоріжжя. 2002. Вип. 24. С. 84-88.
22. Жемелко М.В. «Створюємо умови для розвитку і самореалізації кожної особистості...»: [з досвіду педагогічної діяльності]. *Педагогічна думка*. 2012. №4. С. 29-31.

23. Жураховська А. Інтерактивні технології як засіб вивчення граматичних категорій дієслова в початковій школі. Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Київ : Міленіум, 2020. Вип. 16. С.119-121.
24. Захарійчук Мар'яна. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Київ : Грамота, 2020.
25. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання. *Початкова школа*. 2006. №3. С. 8-12.
26. Інтерактивне навчання: [Добірка статей]. *Початкова школа*. 2006. №44. С. 1-23.
27. Інтерактивні методи навчання: Досвід впровадження / За ред. В.Д. Шарко. Херсон : Олді-Плюс. 2000. 210 с.
28. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. Уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : А.Н.Н., 2002. 136 с.
29. Коберник Г.І. Індивідуалізація і диференціація навчання в початкових класах: теорія та методика : монографія. Київ : Наук. Світ. 2002. 231 с.
30. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці. *Початкова школа*. 2005. №2.
31. Комар О. Навчання школярів за інтерактивними методами. *Рідна школа*. 2006. №5. С. 57-60.
32. Концепція Нової української школи. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
33. Костишин Н.В. Дієслово як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки. *Українська мова та література*. 2005. №36. С. 17–18.
34. Кочерга О. Чутливість психофізіологічних систем та їх вплив на навчання учнів. *Початкова школа*. 2017. №3. С. 1-4.

35. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання, як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. *Відкритий урок*. 2002. №5-6. С. 7-10.
36. Кратасюк Л.М. Інтерактивні методи навчання: Розвиток комунікативних і мовленнєвих умінь. *Дивослово*. 2004. №10. С 2-11.
37. Лупінович С.М. Навчаємося залюбки! Формування мотивації до навчання в учнів молодших класів. Харків : Основа, 2009. 107 с.
38. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К. : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
39. Охріменко Л. Організація групової роботи учнів під час вивчення української мови в початкових класах. *Початкова школа*. 2017. №2. С. 10-13.
40. Пехота О.М. Освітні технології. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. 255 с.
41. Побірченко Н.С., Коберник Г.І. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій. *Початкова школа*. 2004. №10. С. 8-10.
42. Пометун О.І., Пироженко Л.В., Біда О.А. та ін. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів: 3-36 Методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 304 с.
43. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід. Київ : А. П. Н., 2002.
44. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник ; за ред. О.І. Пометун. Київ : А.С.К., 2005. 192 с.
45. Пометун О. Як оцінити діяльність учнів на інтерактивному уроці. *Доба*. 2002. №2. С. 2-6.
46. Пономарьова К.І., Гайова Л.А. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Київ : УОВЦ «Оріон», 2020.

47. Прокопенко В.І. Розвиток інтелектуальних здібностей та емоційного інтелекту засобами навчальних проєктів: [психолого-педагогічний проєкт «Я – особистість»]. *Початкова школа*. 2013. №2. С. 30-32.
48. Романко І., Пісоцька О. Комунікативна взаємодія вчителя й учнів як спосіб міжособистісних стосунків у навчально-виховному процесі. *Українська мова і література в школі*. 2012. №7. С. 54-57.
49. Русанівський В.М. Структура українського дієслова / В.М. Русанівський. – Київ : Наукова думка, 1986.
50. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах / О.Я. Савченко. – Київ : Магістр. – 1997. – 255 с.
51. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т.: Т. 3. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський. – Київ : Рад. шк., 1977. – 672 с.
52. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка. – 2-е вид., переробл. і доповн. – Київ : Вища школа, 1997. – С. 365–378.
53. Симоненко Н.Є. Інтерактивні методи в гуманітарній освіті. *Управління школою*. 2005. №34. С. 18-21.
54. Українська мова з методикою навчання в початкових класах. – Інтегрований курс: Підручник для педагогічних вузів / За ред. А.П. Каніщенко, Г.О. Ткачук. Київ : Промінь, 2003. 232 с.
55. Федорчук В.В. Педагогічні технології в початковій школі: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Видавець П.П. Золейко Д.Г., 2014. 268 с.
56. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник. Київ : Академвидав. 2005.